

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.4.38>

SUWERENNOŚĆ GOSPODARCZA JAKO PODSTAWA MECHANIZMU RZĄDOWEJ REGULACJI DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ

Nataliia Sorochyshyna

aspirant Katedry Administracji Publicznej i Gospodarki Gruntami

Klasycznego Uniwersytetu Prywatnego (Zaporoże, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-6747-4145

Sorochyshyna@gmail.com

Adnotacja. Artykuł poświęcony jest kompleksowemu badaniu pojęcia „suwerenności gospodarczej”, która jako wskaźnik niepodległości państwa wpływa na jakość innowacyjnego rozwoju w kraju. Pomimo obfitości artykułów poświęconych suwerenności gospodarczej, problemy działalności innowacyjnej w tym temacie są słabo poznane. Autor uważa, że suwerenność gospodarcza jest integralną częścią suwerenności państwa i określa skuteczność władzy państwowej w sferze gospodarki przez pryzmat pojęcia „innowacja”.

W artykule wydedukowano i opisano cechy suwerenności gospodarczej we współczesnej Ukrainie, a na podstawie badań artykułów naukowych i monografii, opinii biegłych i serwisów informacyjnych zidentyfikowano główne przyczyny jego słabości. Na podstawie tej analizy ustalono, że to międzynarodowa globalizacja i zarządzanie zewnętrzne, w wyniku których Ukraina stała się państwem-limitrof, stały się głównymi czynnikami innowacyjnego zacofania, a więc głównymi zagrożeniami dla suwerenności gospodarczej.

Autor rozważył każdą przyczynę osobno, podał uogólnioną charakterystykę każdego zjawiska. Stwierdzono, że w wyniku globalnej globalizacji i stosowania zasad „konsensusu waszyngtońskiego” gospodarka Ukrainy stała się otwarta, słaba i zdeformowana. Zarządzanie zewnętrzne doprowadziło do pogorszenia sytuacji geopolitycznej Ukrainy. Ukraina wpadła w proces konfrontacji USA, Rosji i Chin: z jednej strony w konflikt Ukrainy z Rosją i konflikt wojskowy na Donbasie, z drugiej strony Ukraina stała się częścią projektu USA „łuk bałtycko-czarnomorski” i zaczęła reprezentować interesy kraju w tym regionie, z drugiej strony Ukraina otrzymała konflikt gospodarczy z Chinami. Podsumowując artykuł autor zaproponował wewnętrzne mechanizmy ochrony suwerenności gospodarczej, które powinny być budowane w oparciu o protekcyjizm, oraz mechanizmy zewnętrzne, które powinny zaczynać się od integralności terytorialnej, wielowektorowości i neutralności.

Słowa kluczowe: suwerenność gospodarcza, zarządzanie zewnętrzne, rozwój innowacyjny, łuk bałtycko-czarnomorski, państwo limitrof.

ECONOMIC SOVEREIGNTY AS THE BASIS OF THE MECHANISM OF STATE REGULATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES

Natalia Sorochyshyna

Postgraduate Student at the Department of Public Administration and Land Management

Classic Private University (Zaporizhzhia, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-6747-4145

Sorochyshyna@gmail.com

Abstract. The article is devoted to a comprehensive study of the concept of “economic sovereignty”, which, as an indicator of state independence, affects the quality of innovative development in the country. Despite the large number of articles on the economic sovereignty, a problem of innovation activities under this theme are poorly understood. The author believes that economic sovereignty is an integral part of state sovereignty and determines the effectiveness of state power in the economic sphere through the prism of the concept of “innovation”.

The article deduced and described the features of economic sovereignty in modern Ukraine, and based on the study of scientific articles and monographs, expert opinions and news sites, the main reasons for its weakness were identified. Based on this analysis, it was established that it was international globalization and external governance, as a result of which Ukraine became a limitrophe state, that became the main factors of innovative backwardness, and therefore the main threats to economic sovereignty.

The author considered each reason separately, gave a generalized description of each phenomenon. It was revealed that as a result of world globalization and the use of the principles of the “Washington Consensus”, the Ukrainian economy has become open, weak and deformed. External control led to the deterioration of the geopolitical position of Ukraine. Ukraine got into the process of confrontation between the United States, Russia and China: on the one hand, Ukraine has a conflict with Russia and a military conflict in the Donbass, on the other hand, Ukraine became part of the US project “Baltic-Black Sea Arc” and began to represent the interests of this country in this region, on the third side, Ukraine received an economic conflict with China.

Summing up the article, the author proposed internal mechanisms for protecting economic sovereignty, which should be built on the basis of protectionism, and external mechanisms, which should begin with territorial integrity, multi-vector and neutrality.

Key words: economic sovereignty, external management, innovative development, the Baltic-Black Sea arc, state-limitrophe.

ЕКОНОМІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ЯК ОСНОВА МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наталія Сорочишина

*аспірант кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету (Запоріжжя, Україна)
ORCID ID: 0000-0001-6747-4145*

Sorochyshyna@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена комплексному дослідженню поняття «економічний суверенітет». Економічний суверенітет як показник незалежності держави впливає на якість інноваційного розвитку в країні. Незважаючи на велику кількість статей, присвячених економічному суверенітету, проблеми інноваційної діяльності в рамках теми вивчені слабо. Автор вважає, що економічний суверенітет є невіддільною частиною державного суверенітету й визначає ефективність державної влади у сфері економіки через призму поняття «інновація».

У статті були виведені й описані особливості економічного суверенітету в сучасній Україні й на основі вивчення наукових статей і монографій, експертних думок і новинних сайтів були визначені головні причини його слабкості. На підставі такого аналізу було встановлено, що саме міжнародна глобалізація та зовнішнє управління, в результаті якого Україна перетворилася на державу-лімітроф, стали головними факторами інноваційної відсталості, а отже й головними загрозами економічному суверенітету.

Автор розглянув кожну причину окремо, дав узагальнену характеристику кожному явищу. Було виявлено, що через світову глобалізацію та використання принципів «Вашингтонського консенсусу» економіка України стала відкритою, слабкою та деформованою. Зовнішнє управління призвело до погіршення геополітичного становища України. Україна потрапила в процес протистояння США, Росії та Китаю: з одного боку, в Україні відбувається конфлікт з Росією та військовий конфлікт на Донбасі, з іншого боку, Україна стала частиною проєкту США «Балто-Чорноморська дуга» й почала представляти інтереси цієї країни в регіоні, з третьої сторони, Україна отримала економічний конфлікт із Китаєм. Підбиваючи підсумки статті, автор запропонував внутрішні механізми захисту економічного суверенітету, які повинні будуватися на основі протекціонізму, й зовнішні механізми, які повинні поводитися з територіальною цілісністю, багатовекторності й нейтралітету.

Ключові слова: економічний суверенітет, зовнішнє управління, інноваційний розвиток, Балто-Чорноморська дуга, держава-лімітроф.

Вступ. Перетворення науково-технічного прогресу в головний фактор розвитку держави й суспільства, впровадження якісно нового інноваційного типу економіки, необхідність переоснащення індустріальних технологій і постіндустріальних, поглиблення впливу науково-технічних процесів, розвиток інформатизації та комунікацій – все це можна назвати магістральним шляхом розвитку сучасної України (Чухно, Юхименко, Леоненко, 2007).

Багато вчених, що займаються питанням інновацій, економісти, державні діячі, політики часто розглядають інноваційний розвиток у розрізі аналізу його стану, розробки механізмів державного управління або регулювання, акцентуючи все ж більше на внутрішньому середовищі країни, ніж зовнішньому. Загалом це розумно й правильно, якби не одне «але»: місце й ефективність державної влади вимірюється насамперед її суверенітету та суверенітетом держави (Краснинский, 2017).

Невіддільною частиною державного суверенітету є економічний суверенітет (далі – ЕС), який, як показує історія «економічних чудес» Японії, Німеччини, Китаю та інших країн, в обов'язковому порядку будується на розробці й впровадженні інноваційних технологій в усі сфери життя. Але слід зауважити, що абсолютного суверенітету нині не має жодна країна світу. Вступаючи в міжнародні організації, навіть США повинні делегувати їм частину своїх суверенних прав. Водночас у сфері зовнішніх відносин жодна держава повинна зважати на суверенітет інших держав, тому міжнародне спілкування здійснюється у формі взаємних угод, узгоджених правил. З моменту укладання таких угод вони стають обов'язковими для цих держав і є нормами міжнародного права.

В економічній літературі найважливішою ознакою категорії «економічний суверенітет» (ЕС) називають самостійне управління економікою. Однак ця ознака є другорядною або похідною від наявності в руках суверенної держави, нації або народу (залежно від існування відповідних форм суверенітету) власності на все національне багатство, природні ресурси, землю тощо. Водночас ЕС органічно пов'язується з такою рисою державного суверенітету, як верховенство держави на своїй території. Отже, ЕС України можна визначити як право власності українського народу на своє національне багатство, на основі якого вповноважені ним органи влади самостійно здійснюють регулювання економіки й зовнішньоекономічної діяльності в інтересах переважної більшості населення (Ватаманюк, 2001).

Основна частина. Багато фахівців, що займаються питаннями інноваційного розвитку, до уваги не беруть, на наш погляд, важливий момент це можливість країни в сучасному світі займатися інноваційною діяльністю, незважаючи на вплив та опір зовнішніх і внутрішніх сил, наскільки вона суверенна й самостійна в прийнятті важливих і необхідних державних рішень і наскільки серйозно вона може протистояти зовнішньому впливу. Дослідженням змісту й передмов забезпечення ЕС в аспекті світових економічних дисбалансів займалися видатні й відомі українські й зарубіжні вчені, наприклад, Л. Антонюк, В. Білоус, М. Блінов, І. Бураківський, О. Власюк, Б. Губський, Г. Дарнопих, Т. Кальченко, Т. Кремень, А. Мокій, С. Мочерний,

Д. Лук'яненко, Т. Мельник, О. Рогач, А. Філіпенко, В. Геєц, В. Мунтія, Г. Пастернак-Таранушенко, І. Фархутдінов, А. Поручник, А. Сухоруков, О. Острий. Своєю чергою співвідношенням економічного суверенітету із зовнішнім управлінням і глобалізацією досить глибоко займалися такі фахівці, як Т. Сендлер, Ж. Дорія, Дж. Розенау, Е. Кудряшова, В. Фадєєв, С. Чернишов та інші (Хапатнюковський, 2015).

Незважаючи на широту поглядів і значну кількість опублікованих результатів досліджень, аспекти інноваційної тематики в цій науковій проблематиці залишаються практично не викладеними, особливо в контексті поєднання гострих проблем інноваційного розвитку України й сучасного стану економічного суверенітету, який за своєю суттю та змістом повинен бути базисним захисним механізмом у рамках державного управління та створювати основу для інноваційної безпеки країни.

Головна **мета статті** – визначення взаємозв'язку між поняттями «інноваційний розвиток» та «економічний суверенітет» і головних кроків у створенні механізмів захисту економічного суверенітету як необхідної умови успішності інноваційного процесу в Україні.

Результати. Ідеал, до якого прагнуть всі сучасні провідні країни, – це національна самодостатність, яка виявляється в багатстві суспільства, що є найвищим ступенем незалежності. Способом прагнення має стати співпраця держави й суспільства, які, ставлячи за мету успішний розвиток свого народного господарства, повинні володіти максимально згуртованими територіями, об'єднаними загальною економічною структурою та комплексною економікою, тому що тільки в такому випадку можна домогтися певної економічної суверенності. Економічно слабка держава свідомо стає залежною від зовнішніх сил, а економічна залежність швидко переходить у культуру, військову, політичну й так далі, й таким чином суверенітет держави скорочується. Тому єдиний шлях досягти реального суверенітету – побудувати великий і сильний економічний простір (Горбунов, 2015).

У світлі цього твердження забезпечення суверенітету України має починатися з такого стану економіки, який підтримує достатній рівень соціального, політичного, військово-оборонного існування та інноваційного розвитку, невразливість і незалежність її національних інтересів щодо можливих зовнішніх і внутрішніх загроз і впливів. Незалежність економічних інтересів як основи суверенітету неможлива без ставки на інноваційний розвиток, що своєю чергою вимагає сприятливого середовища для інноваційної діяльності, яке за такої умови вимагає наявності суверенітету. Таким чином, поєднання «економіка – інновація – суверенітет» утворюють взаємозалежну й взаємодоповнювальну триаду за умови будівництва повноцінної держави з усіма ознаками державності. З одного боку, до об'єктів економічної безпеки України можна віднести державу, основні елементи економічної системи й економічну систему держави в цілому, всі її природні багатства, суспільство з його інститутами, установами, господарчі суб'єкти на всіх рівнях економіки й особистість, а також їх життєво важливі економічні інтереси (Варламов, 2017).

Водночас, з іншого боку, основним фактором довгострокового економічного успіху держав у всіх сучасних економічних теоріях є технологічні зміни й інновації. Інновації та нові технології мають дуже важливий вплив на конкурентоспроможність і стійке економічне зростання як на рівні мікроекономіки, так і на макроекономічному рівні. У зв'язку із цим зрозуміло, що інновації є дуже важливими для конкурентоспроможності країн, оскільки вони сприяють їй підвищенню шляхом зниження витрат, збільшення продуктивності й різноманітності продуктів в умовах глобального ринку. Інновації, що підвищують продуктивність праці, є основними джерелами конкурентоспроможності націй із факторними можливостями, які приводять до процвітання та посилюють суверенітет (Кудрин, 2017).

Під час вивчення та аналізу наукових джерел, експертних думок у статтях та інтерв'ю, новинних стрічок у засобах масової інформації ми виявили, на наш погляд, основні причини інноваційної відсталості, які можна визначити як зовнішні загрози ЄС:

1. Міжнародна глобалізація.
2. Місце України в геополітиці: статус держави-лімітрофа.

Таким чином, першою в списку небезпечною для України загрозою ЄС є глобалізація, яка по суті являє собою вищу форму розвитку міждержавної кооперації у формі часткового злиття галузевих сегментів національних економік в інтересах зниження собівартості кінцевого продукту споживання та охоплює всі сфери суспільного життя, ведучи до комерціалізації, транснаціоналізації та уніфікації економік і наддержавного управління.

Якщо Україна хоче грати помітнішу роль у глобальній економіці, вона повинна відповідати певним «стандартам» міжнародних ринкових відносин, принципам «Вашингтонського консенсусу». Процес асиміляції національної економіки в глобальну економічну систему повинен бути заснований на таких обмеженнях:

- держава зобов'язана підтримувати низький рівень інфляції;
- основою економіки повинні стати підприємства приватного сектора;
- держава зобов'язана скоротити витрати на утримання бюрократичного апарату;
- повинні бути скорочені ввізні мита на імпорт;
- повинні бути зняті обмеження на іноземні інвестиції;
- держава повинна децентралізувати внутрішні монополії;
- необхідно відмовитись від квотування на імпорту продукцію;
- нерезидентам (іноземцям) має надаватися право здійснення угод із цінними паперами державних корпорацій і природних монополій і так далі (Краснинский, 2017).

Взагалі, розглядаючи вплив глобалізму на суверенні держави, потрібно аналізувати як позитивні, так

і негативні наслідки (де глобалізація може проявлятися як система «подвійних стандартів») для функціонування та розвитку держав у сучасних умовах (таблиця 1).

Таблиця 1

Позитивні й негативні наслідки глобалізації для суверенних держав

Позитивні наслідки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прискорення впровадження та поширення технічних досягнень і сучасних методів управління. 2. Нові економічні перспективи для держав та окремих осіб, можливості забезпечення вищого рівня життя. 3. Вихід держави з тих сфер, де її втручання не потрібно, можливість рішуче діяти в основних сферах політики, передачі повноважень на нижчий рівень. 4. Співпраця держав, об'єднання ресурсів для здійснення проєктів
Негативні наслідки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Жорсткий тиск транснаціональних корпорацій на розвиток національних економік, на процеси прийняття політичних та економічних рішень. 2. Акцент на фінансово-прибутковій стороні й недооцінка соціальних аспектів. 3. Придушення основ національного права й навіть знищення окремих інститутів і галузей законодавства під тиском «світових імперативів». 4. Ослаблення суверенітету держав шляхом обмеження можливостей їхньої вільної діяльності й скорочення переліку традиційних зовнішніх функцій держави. 5. Жорсткі вимоги статутів міждержавних об'єднань національних законодавств. 6. Процеси глобалізації через асиметричність розвитку національних економік посилюють світову нерівність і призводять до маргіналізації держав, що розвиваються. 7. Безперервне закріплення відсталості, виключення з економічної модернізації держав з економікою, що розвивається, ведуть до зростання соціальної напруженості, міграційних процесів, ескалації етнопатристських і сепаратистських конфліктів, тероризму. 8. Процеси глобалізації надають кримінальним структурам і терористам можливості доступу до сучасної техніки й передових технологій. 9. Гострою проблемою глобалізації є вихолощення гуманістичного початку, рекультивування, криза цінностей. 10. Відкрито декларовані принципи й цілі глобалізації в державах «центру» світової економіки не застосовуються (або обмежено застосовуються). За умови нав'язування всьому світу максимальної відкритості економіки, децентралізації та дерегулювання в провідних капіталістичних державах фактично вибудовують централізований і суверенно регульований ринковий механізм, інтереси якого забезпечуються та захищаються потужним державним апаратом, кредитно-фінансовими інструментами, інформаційною та військовою інфраструктурою. 11. Умовою винятковості й процвітання розвинених країн в умовах глобальної економіки стає підтримка високого рівня екологічної безпеки, що передбачає звільнення території держав від забруднювальних речовин, перенесення «шкідливих» виробництв і поховань токсичних відходів на територію країн, що розвиваються.

Джерело: складено автором на основі (Краснинский, 2017)

На основі цієї таблиці можна зробити узагальнювальні висновки:

1. Глобалізація може мати важливе значення для інноваційного розвитку, дозволяючи підтримувати зв'язки й відносини з будь-якою точкою світу, економити й концентрувати зусилля та кошти як цілих країн, так і окремих економічних суб'єктів у реалізації складних інноваційних проєктів, але за умови рівного становища, стану й рівня розвитку.

2. Глобалізація вступає в суперечність з національними державами, тому що в цих понять різні підходи: глобалізація – це поняття комерційне, в основі якого насамперед лежить ціна товару для абстрактного клієнта й освоєння нових споживчих ринків, сучасна держава – поняття соціальніше, тому що його головні завдання та функція – забезпечення потреб своїх громадян.

3. Глобалізація не просто стирає межі між країнами, вона стандартизує й уніфікує держави та їх економіки без обліку асиметричності їхнього розвитку й особливостей, що призводить до закріплення економічної та технологічної відсталості слабших країн.

Взагалі включення суверенних держав у глобальні процеси відбувалося по-різному й у різний час, і залежало від безлічі факторів (суспільно-політичної стабільності, економічного потенціалу, структури експортно-імпорتنних операцій, ступеня інтегрованості національних сегментів виробництва й фінансово-кредитної системи в західноєвропейській й американській інститути (Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (далі – МБРР), «Велика сімка» (далі – G-7) та інші). Включення України в процес економічної глобалізації також мало кілька особливостей:

1. Україна в 1991 році встала на шлях інтеграції у світову спільноту в період корінних змін свого суспільно-політичного й економічного устрою.

2. Приєднання України до світових інтеграційних процесів проходило в умовах, коли вже склалася система міжнародних економічних, фінансових і торгових відносин. Через це Україні доводиться грати за правилами, в розробці яких вона не брала участь.

3. Країна вступила в сучасний етап глобалізації різко ослабленою, з перехідною економікою в стані кризи, яка за умови використання принципів і правил «Вашингтонського консенсусу» виявилася дуже відкритою, що стало реальним загрозоутворювальним фактором, який зумовив рецесію основних економічних показників та індикаторів, падіння курсу національної валюти, відтік капіталу, значне зростання вартості імпорتنних товарів, послуг і кредитів, скорочення робочих місць (Краснинский, 2017).

Такі обставини призвели до того, що позиції України в глобальній економіці вельми скромні. Як виклики Європейського Союзу (далі – ЄС) Україні, отримані глобалізацією в соціально-економічній та інноваційній сферах, необхідно розглядати:

- слабкість торгово-економічних позицій України в системі світогосподарських зв'язків і світовому поділі праці;
- дискримінацію українських інновацій, товарів, послуг, інвестицій, експортерів на міжнародних ринках;
- спроби «інтернаціоналізувати» природні багатства, інтелектуальні, технологічні, матеріальні й фінансові ресурси України під приводом неефективності їх освоєння на національному рівні;
- критичну залежність об'єктів економіки, транспорту й зв'язку від іноземних інноваційних технологій, програмної та елементної бази, відсутність конкурентоспроможних національних засобів телекомунікації, операційних систем і систем управління базами даних;
- нав'язування Україні дискримінаційної співпраці з іноземними державами, міждержавними об'єднаннями, міжнародними організаціями й форумами з використанням можливостей міжнародних інститутів із традиційним впливом США, Західної Європи й Канади (Краснинский, 2017).

Таким чином, підбиваючи підсумки за першою причиною інноваційної відсталості – глобалізації, – можна сказати, що вона зайшла в кризу 1990-тих років на внутрішній український ринок, так і не давши йому сформуватися та зміцнитися після розпаду СРСР, тому що українським товарам важко без допомоги й підтримки держави конкурувати з імпортерами.

Складна економічна ситуація та інноваційна відсталість внаслідок глобалізації закріплюється та «консервується» за результатами другої причини – геополітичного положення України в статусі лімітрофу.

У сучасному уявленні лімітрофи – це не просто сукупність прикордонних держав, географічно прилеглих до певної держави, це сукупність держав і недержавних акторів, простір і діяльність яких міцно контролюється могутньою державою в ролі геополітичного тьютора. Водночас сучасні лімітрофи шикуються не стільки в географічному, скільки в економічному, політичному й інформаційно-ідеологічному просторі країни-суверена. Основна мета створення лімітрофу з боку потужної держави – прагнення до геополітичного лідерства на певній території шляхом створення «буферних зон», які перебувають під зовнішнім управлінням.

Лімітроф утворюється для таких функцій:

1. Опанування всіма типами ресурсів лімітрофу для власного посилення.
2. Використання всіх типів просторів лімітрофу для ведення боротьби з геополітичними противниками в прихованій або відкритій формі, аж до збройного конфлікту за умови небажання, неможливості або скрутності її ведення на просторах противника.
3. Лімітрофи беруть на себе удари, призначені їх суверенам, і дозволяють останнім зберігати сили й ресурси.
4. Лімітрофи дають потужним державам вихід до раніше недоступних або важкодоступних геополітичних зон (відкритий або тіньовий переділ світу).

Головним змістом геополітичного процесу завжди було й залишається протистояння між супердержавами в боротьбі за ресурси виживання та розвитку, куди входять сировина й природні багатства, народонаселення, промисловий, аграрний, фінансовий та інформаційний ресурси. У сучасному світі лімітроф – це геополітична технологія, яка дозволяє сильним державам в протистоянні за стратегічне домінування у світі не застосовувати збройні сили, тому що замість світових війн між собою є можливість влаштувати локальні «гарячі точки» на території лімітрофів (Комлева, 2010).

Сучасна Україна, на жаль, в силу геополітичних і гео економічних обставин, всесвітньої коронавірусної та внутрішньої економічної криз, військового конфлікту на Донбасі знаходиться під так званім «зовнішнім управлінням» у статусі лімітрофу й змушена часто вести політику, яка не відповідає національним інтересам, що природним чином гальмує не просто інноваційний розвиток, а взагалі просто розвиток країни, зводячи всю позитивну динаміку нанівець. Під зовнішнім управлінням можна розуміти управління державою, здійснюване іншими країнами й виражене в наявності безпосереднього системного впливу панівної сторони на прийняття рішень органами державної влади (Національний курс, 2017).

Зовнішнє управління в Україні – це граничне вираження політичної залежності країни, коли вона позбулася суб'єктності й перетворилася в інструмент реалізації чужих інтересів. Українцям розповідають про суверенність і незалежність, але водночас політична еліта України під час прийняття тих чи інших принципів рішень звертається в посольства західних країн. Країна стала залежною в кадровій, економічній, ідеологічній і культурній політиці, уряд наповнюється маріонетками європейських країн і США, держава не має самостійної зовнішньої політики (Левицкий, 2020).

Унікальність України проявляється в тому, що вона знаходиться в потрійному капкані зовнішнього управління: з одного боку, це тиск Росії через невизнані республіки «Донецька Народна Республіка» й «Луганська Народна Республіка», військові дії, анексію Криму й економічні санкції, з іншого, – втручання у внутрішні справи країни з боку США, ЄС, МВФ, наполегливі рекомендації західних посольств, політиків і чиновників, з третього боку, – вплив Китаю як важливого торговельного партнера.

Одночасно геополітичне становище України погіршується тим, що вона з 2010 року перебуває у сфері стратегії національної безпеки США й входить нарівні з Польщею, Грузією, Литвою, Латвією та Естонією в конфронтаційну «Балто-Чорноморську дугу», яка не дає можливості Росії, Німеччині й Франції створити єдиний простір безпеки, співробітництва, економіки під назвою «Від Лісабона до Владивостока», що таким чином дозволяє США зберігати своє світове лідерство (UP Foundation, 2020).

Незважаючи на наявність Декларації про Державний суверенітет України, де держава проголошує свій економічний суверенітет, на наявність Конституції та її ст. ст. 1, 2, 5, 17, Хартію економічних прав та обов'язків держав, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 12 грудня 1974 року, де проголошується суверенне й невіддільне право кожної країни вибирати свою економічну систему, а також свою політичну, соціальну й культурну систему відповідно до волі свого народу, без втручання або застосування сили чи загрози ззовні в якій би то не було формі, Україна знаходиться під постійним тиском із боку зовнішніх «стратегічних партнерів» (Декларація про державний суверенітет України, 1990; Конституція України, 1996; Хартия экономических прав и обязанностей государств, 1974).

Дуже цікавий і показовий за своїм економічним змістом конфлікт України з Європейським Союзом у липні 2020 року у зв'язку із законопроектом № 3739 «Про внесення змін до Закону України «Про державні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку й модернізації вітчизняної промисловості», який передбачає преференції для вітчизняного машинобудування, енергетики, житлово-комунального господарства й транспорту. У документі прописано вимогу до мінімального ступеня локалізації на рівні 25–45% із 2021 року й 40–60% із 2024 року (Європейська правда, 2020). За словами ЄС, це буде порушенням основ рівного ставлення та недискримінації для іноземної продукції, і якщо Україна не зробить відповідні висновки, банки ЄС можуть припинити кредитування українських підприємств. Під таким тиском Україна відступила, й законопроект так і не пройшов друге читання у Верховній Раді (Драгомирова, 2020).

Хоча в ЄС існує Євродиректива 2014/25/ЄС, яка дозволяє державному замовнику в таких секторах, як питна вода (будівництво комунікацій, транспортування, водовідведення), постачання енергоресурсів, міський транспорт, поштові послуги, відхилити пропозицію, якщо частка місцевого складника в ньому менше ніж 50%. Мало того, Угодою про Асоціацію в ст. 153 передбачається адаптація українського законодавства у сфері державних закупівель відповідно до норм ЄС. Аналогічні заходи діють також і в США, які передбачають вимогу локалізації від 40% до 80%. Навіть у правилах Європейського інвестиційного банку (далі – ЄІБ) є норми, за якими національний виробник може мати преференції в торгах, тільки з якоїсь причини ЄІБ їх в Україні не застосовує (Кисилевский, 2020).

По суті взаємовідносини між Україною та Заходом будуються на «подвійних стандартах», де з одного боку наші стратегічні партнери вводять торгові бар'єри проти української продукції впродовж всього терміну дії угоди про асоціацію, з іншого боку, в розпал епідемії надають різноманітні форми підтримки своїм виробникам і водночас вважають за можливе критикувати Україну за спроби дати роботу своїм громадянам у період кризи, викликаної епідемією коронавірусу.

Нині низька конкурентоспроможність України як результат деградації, відкритості й асиметричності розвитку економіки внаслідок впливу вище перелічених причин проявляється у високій залежності дохідної бази державного бюджету від цін на експортну сировину, в технологічному відставанні від провідних країн, залежності від постачання сучасного закордонного обладнання та програмних засобів, невисокої продуктивності праці. Як результат формується слабка держава, яка не має достатню кількість матеріальних, фінансових, технічних засобів і ресурсів і не здатна ефективно регулювати економіку країни, перерозподіляти доходи, а отже й подолати неминуче утворювану соціальну нерівність. Слабкість державних інститутів веде до того, що функції держави прагнуть взяти на себе інші сили й структури. У ситуації з Україною це олігархічні структури, організовані злочинні спільноти й представницькі органи зовнішнього управління.

Як результат, характерними загрозоутворювальними інноваційними факторами є:

- орієнтація власників засобів виробництва на максимальне вилучення прибутку, вивезення капіталу, хижацьку експлуатацію робочої сили й виробничих фондів;
- відсутність амортизаційних відрахувань на модернізацію обладнання, програмних засобів, перепідготовку й підвищення кваліфікації персоналу;
- підвищення податкового навантаження;
- висока невизначеність перспектив внутрішнього й зовнішнього попиту;
- відсутність доступних довгострокових банківських кредитів, що стримує попит на інновації;
- недостатній ступінь лібералізації інвестицій і запозичення передових іноземних технологій, зниження обсягу інвестицій в основний капітал;
- низький рівень розвитку інфраструктури (транспортної системи, телекомунікацій, енергопостачання, складського господарства й розподільної мережі);
- залишкове фінансування науково-дослідної, дослідно-конструкторської та інноваційної діяльності;
- виїзд за кордон висококваліфікованих фахівців;
- не досить висока якість менеджменту в інноваційному бізнесі (конкурентні стратегії, управління фінансами, кадрами, розвиток продукту й контроль якості) (Краснинский, 2017).

Така ситуація дуже небезпечна для України, тому що йдуть процеси, які вражають суспільство в соціальних правах, наносять колосальний економічний збиток і руйнують державність і суверенність країни.

Тому ослаблення ЄС є наслідком істотного зниження потенціалу держави через вплив глобалізації та зовнішнього управління. У разі ослаблення ЄС компетентні державні структури не в змозі здійснювати економічну владу в повному обсязі на всій території держави щодо всіх економічних суб'єктів, а отже й не можуть створювати умови для формування інноваційного середовища в країні. Поступово це призводить до деградації економіки й державних інститутів, і врешті-решт органи влади втрачають довіру й підтримку населення. Тому виникає величезна необхідність у розробці механізмів захисту ЄС, які своєю чергою для зручності й глибшого розуміння можна розділити на зовнішні й внутрішні.

Внутрішні механізми повинні будуватися на новій для країни економічній ідеології, де для України альтернативою ліберальній парадигмі й глобалізації повинна стати концепція протекціонізму, що бере свій початок у джерелах історичної школи економіки Німеччини, основоположником якої став Фрідріх Ліст, і саме він визначив її основні моменти:

1. Пріоритет національних економічних інтересів держави над міжнародними.
2. Пріоритет внутрішнього ринку над зовнішнім (захист внутрішнього товаровиробника, охоронні заходи щодо захисту внутрішнього ринку від експансії імпортованих товарів).
3. Пріоритет нових технологій над застарілими.
4. Симбіоз і співробітництво промисловості, інноваційних технологій і сільського господарства.
5. Країна повинна володіти відповідними природними ресурсами, територією та населенням, щоб сформувати міцний внутрішній ринок із високою купівельною спроможністю.

Для повної реалізації національних економічних інтересів і формування економічно суверенної держави Україна повинна сформувати внутрішні «правила гри», ґрунтуючись на принципі «за зовнішнього захисту економіки країни – свобода дій всередині економіки країни»:

- створення та посилення внутрішніх економічних зв'язків і контактів на основі концентрації виробництва;
- свобода внутрішніх ринків товарів і робочої сили й свобода внутрішнього переміщення капіталів та інвестицій;
- національний розподіл праці;
- підтримка сфери освіти й науки, створення свого науково-експертного середовища, щоб мати кадровий резерв високої якості;
- сучасна внутрішня інфраструктура;
- внутрішні правові й організаційні зв'язки, однотипні правила торгівлі для всієї країни;
- протекціоністська промислова й аграрна політика;
- консолідація бізнес-колів всіх рівнів на основі державно-приватного партнерства;
- єдина державна податкова, митна, грошово-кредитна система;
- внутрішня система державних і комунальних позик;
- наявність рівноправних міжнародних договорів, за необхідності розширення географічного співробітництва з іншими країнами, а не тільки співпраця з європейськими інститутами.

Для протидії загрозам ЄС зовнішні механізми захисту повинні починатися з перших дуже важливих кроків:

1. З огляду на геополітичну особливість географічного розташування України, суверенітет країни повинен починатися з повернення в зовнішній політиці до ідеї багатовекторності й нейтралітету.
2. Відновити територіальну цілісність країни, тому що збереження нинішнього положення тільки посилює зовнішню залежність.
3. Необхідно налагодити взаємовигідні дипломатичні й економічні відносини із сусідами, орієнтуючись на пріоритет інноваційних технологій і високотехнологічних галузей.

Висновки. Світова коронавірусна криза в сукупності з економічною кризою, глобалізація та зовнішнє управління показали, що наявність у країні механізмів державного самозахисту, які відповідають інтересам економічної безпеки, тепер є не тільки умовою самостійного розвитку економічної системи з інноваційною складовою частиною, а й основним параметром можливості збереження життєздатності України як національної держави.

Економічний суверенітет для України повинен являти собою:

- суверенне право вільно розпоряджатися своїми природними, матеріальними й фінансовими ресурсами й всією економічною діяльністю;
- верховенство держави в економічній сфері й підпорядкування владі держави всіх осіб та організацій, що знаходяться на його території;
- принцип міжнародного права, що означає самостійність держави в здійсненні суверенних економічних прав у взаємовідносинах з іншими державами.

Таким чином, необхідність збереження провідної ролі України як держави в питаннях економічної та інноваційної безпеки має спиратися на такі принципи:

- держава – це головний організатор по відтворенню соціально-економічної сфери, й тільки вона здатна й має право проводити в життя певну інноваційно-економічну політику в масштабі всієї країни, оскільки ні суспільство, ні бізнес не можуть бути виразниками суверенних інтересів;
- тільки держава володіє таким інструментом, як законодавство, а отже має право встановлювати правовий режим економічних та інноваційних відносин, закріплювати правові основи функціонування ринку, способи й форми захисту інноваційно-ринкової інфраструктури;
- механізм забезпечення та зміцнення економічного суверенітету повинен ґрунтуватися на диверсифікованості, інноваційності й конкурентоспроможності національної економічної системи, точками опори якої є ефективні державні інститути, соціально орієнтовані бізнес-структури й контроль суспільства за державою та бізнесом.

Україна стане сильною державою лише тоді, коли, будучи активним глобальним гравцем, буде мати можливість не тільки самостійно приймати економічні рішення, будувати свою інноваційну систему, впливати на світові тенденції розвитку, а й зберегти свою культуру й національну самобутність, а для цього необхідно сформувати особливу модель взаємодії зі світовою спільнотою на основі своїх національних вигод та інтересів.

Список використаних джерел:

1. Чухно А.А., Юхименко П.І., Леоненко П.М. Сучасні економічні теорії : навчальний підручник / за редакцією А.А. Чухна. Київ : Знання, 2007. 878 с.
2. Краснинский В.В. Защита государственного суверенитета. Москва : Научно-издательский центр “LJournal”, 2017/ 755 с. URL: <http://ljournal.ru/wp-content/uploads/2017/10/g-2017-755.pdf>.
3. Ватаманюк З.Г. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка. Сутність економічного суверенітету. *Буковинська бібліотека* : вебсайт. URL: <https://buklib.net/books/31560/>.
4. Хапатнюковский М.М. Економічний суверенітет України в умовах глобальних дисбалансів : дис. ... канд. ек. наук : 08.00.02. Київ, 2015. 250 с.
5. Горбунов В.В. «Автаркия больших пространств» Фридриха Листа. *На взгляд мыслителей* : веб-сайт. URL: <http://v-gorbunov.net/автаркия-больших-пространств-даниел>.
6. Варламов М.Г. Развитая инновационная среда как фактор экономической безопасности. *Вестник ВГУИТ*. 2017. Т. 79. № 2. *Cyberleninka* : веб-сайт. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitaya-innovatsionnaya-sreda-kak-faktor-ekonomicheskoy-bezopasnosti/viewer>.
7. Кудрин А.В. Влияние инновационной среды на основные элементы экономической безопасности: конкурентоспособность и экономический рост. *Проблемы современной экономики*. 2017. № 4 (64). *Евразийский международный научно-аналитический журнал* : веб-сайт. URL: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=6253>.
8. Комлева Н.А. Лимитроф как геополитическая технология. Трибуна ученого. *Электронный архив УрФУ* : веб-сайт. URL: <https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/19245/1/iurp-2010-78-04.pdf>.
9. Внешнее управление. *Национальный курс* : веб-сайт. URL: <https://www.n-kurs.ru/spravka/895>.
10. Левицкий В.А. Общественная экспертиза. Каковы признаки внешнего управления в Украине. *Вести* : веб-сайт. URL: <https://vesti.ua/politika/obshchestvennaya-ekspertiza-kakovy-priznaki-vneshnego-upravleniya-v-ukraine>.
11. Украина под внешним управлением. Реалии и перспективы. *UP Foundation* : веб-сайт. URL: <https://uapolicy.org/index.php/2020/05/26/ukraina-pod-vneshnim-upravleniem-realii-i-perspektivy>.
12. Декларация про державний суверенітет України : Декларация від 16 липня 1990 року № 55-XII. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
13. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
14. Хартия экономических прав и обязанностей государств : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 12 декабря 1974 года № 3281 / Генеральная Ассамблея ООН. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/rights_and_duties.shtml.
15. Скандальний закон про локалізацію не має зачепити товари з країн ЄС та СОТ. *Європейська правда* : вебсайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/08/5/7112874>.
16. Драгомирова В. О. Євросоюз занепокоений через ініціативу України про локалізацію виробництва. *Українські новини* : вебсайт. URL: <https://ukranews.com/ua/news/712850-zakon-pro-ukrayinsku-promyslovisht-turbuye-yes>
17. Кисилевский Д.Д. Что не так с позицией ЕС по локализации производства в Украине. *Федерация работодателей Украины* : вебсайт. URL: <https://fru.ua/ua/media-center/news/business-events/chto-ne-tak-s-pozitsiej-es-po-lokalizatsii-proizvodstva-v-ukraine>.

References:

1. Chukhno A.A., Yukhymenko P.I., Leonenko P.M. Suchasni ekonomichni teorii. Kyiv: Znannia, 2007. 878 s.
2. Krasninsky V.V. Zashchita gosudarstvennogo suvereniteta. Moskva: Nauchno-izdatelskii tsentr “LJournal”, 2017, 755 s. URL: <http://ljournal.ru/wp-content/uploads/2017/10/g-2017-755.pdf>.
3. Vatamaniuk, Z.G. Ekonomichna teoriia: makro- I mikroekonomika. Sutnist ekonomichnogo suverenitetu. Sait “Bukovinska biblioteka”. URL: <https://buklib.net/books/31560/>.
4. Khatniukovskii M.M. Ekonomichniy suverenitet Ukrainy v umovakh globalnykh dysbalansiv . Candidate’s thesis. Kyiv: KNTEU, 2015. 250 s.
5. Gorbunov V. “Avtarkiiia bolshikh prostranstv” Fridrikha Lista. Sait “Na vzgliad myslitelei”. URL: <http://v-gorbunov.net/автаркия-больших-пространств-даниел>.
6. Maksim G. Varlamov. Razvitaia innovatsionnaia sreda kak factor ekonomicheskoi bezopasnosti. Vestnik VGUIT, 79 (2), 2017. Sait “Cyberleninka”. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitaya-innovatsionnaya-sreda-kak-faktor-ekonomicheskoy-bezopasnosti/viewer>.
7. Kudrin A.V. Vliianie innovatsionnoi sredy na osnovnye elementy ekonomicheskoi bezopasnosti: konkurentosposobnost i ekonomicheskii rost. Problemy sovremennoi ekonomiki, 4 (64), 2017. Sait Evraziiskogo mezhdunarodnogo nauchno-analiticheskogo zhurnala. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitaya-innovatsionnaya-sreda-kak-faktor-ekonomicheskoy-bezopasnosti/viewer>.
8. Komleva N.A. Limitrof kak geopoliticheskaia tekhnologiia. Sait Elektronnoho arkhiva UrFU. URL: <https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/19245/1/iurp-2010-78-04.pdf>.
9. Vneshnee upravlenie. Sait Natsionalnyy kurs. URL: <https://www.n-kurs.ru/spravka/895>.
10. Levitskii V. Obshchestvennaia ekspertiza. Kakkovy priznaki vneshnego upravleniia v Ukraine. Sait Vesti. URL: <https://vesti.ua/politika/obshchestvennaya-ekspertiza-kakovy-priznaki-vneshnego-upravleniya-v-ukraine>.
11. Ukraina pod vneshnim upravleniem. Realii i perspektivy. Sait UP Foundation. URL: <https://uapolicy.org/index.php/2020/05/26/ukraina-pod-vneshnim-upravleniem-realii-i-perspektivy>.
12. Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy : Deklaratsiia vid 16 lypnia 1990 roku № 55-XII / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.

13. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon vid 28 chervnia 1996 roku № 254k/96-VR / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
14. Khartiia ekonomicheskikh prav i obiazannosti gosudarstv : Rezoliutsiia Generalnoi Assamblei OON ot 12 dekabria 1974 goda № 3281 / Generalnaia Assambleia OON. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/rights_and_duties.shtml.
15. Skandalnyi zakon pro lokalizatsiiu ne mae zachepyty tovary z krain ES ta SOT. Sait Evropeiskoi pravdy. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/08/5/7112874>.
16. Dragomirova V. Evrosioius zanepokoenyi cherez initsiativu Ukrainy pro lokalizatsiiu vyrobnytstva. Sait Ukrainskykh novyn. URL: <https://ukranews.com/ua/news/712850-zakon-pro-ukrayinsku-promyslovist-turbuyes-yes>.
17. Kisilevskiy D. Chto ne tak s pozitsiei ES po lokalizatsiyi proizvodstva v Ukrainie. Sait Federatsii robotodavtsiv Ukrainy URL: <https://fru.ua/ua/media-center/news/business-events/chto-ne-tak-s-pozitsiej-es-po-lokalizatsii-proizvodstva-v-ukraine>.

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.4.39>

MIEJSCE I ROLA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ W MECHANIZMIE ZAPEWNIENIA PRAWNEGO WYDOBYCIA, PRODUKCJI I WYKORZYSTANIA METALI SZLACHETNYCH I KAMIENI SZLACHETNYCH NA UKRAINIE

Yuliia Titova

aspirant

Klasycznego Uniwersytetu Prywatnego (Zaporoże, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-3402-0168

Titova@gmail.com

Adnotacja. W artykule określono krąg podmiotów administracji publicznej z zakresu obrotu minerałami szlachetnymi i wyrobami z nich, ich status prawny i kompetencje. W zależności od zakresu tego ostatniego podmioty administracji publicznej są przede wszystkim reprezentowane przez organy kompetencji ogólnych, których organizacyjny i regulacyjny wpływ publiczny obejmuje wszystkie sfery rozwoju społecznego, w tym Radę Najwyższą Ukrainy, Prezydenta Ukrainy, Gabinet Ministrów Ukrainy, lokalne władze wykonawcze i władze samorządowe. Międzybranżowa administracja publiczna w zakresie obiegu takich wartości jest reprezentowana przez Ministerstwo Rozwoju Gospodarki, Handlu i Rolnictwa Ukrainy, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych Ukrainy, Państwowa Służba Celna itp. Określono krąg podmiotów branżowej administracji publicznej (specjalna administracja publiczna), które mają bezpośredni wpływ na regulację stosunków publicznych w różnych obszarach obrotu cennymi minerałami i wyrobami.

Ustalono, że odrębną grupę podmiotów administracji publicznej w zakresie obiegu cennych minerałów i wyrobów z nich stanowią osoby prawne prawa publicznego, w tym Państwowe Centrum Gemmologiczne Ukrainy, instytucja państwowa „Państwowy Magazyn Metali Szlachetnych i Kamieni Szlachetnych Ukrainy”, instytucja państwowa „Muzeum Kamieni Szlachetnych i Ozdobnych”, państwowe przedsiębiorstwa kontroli probierczej.

Udowodniono przedwczesność likwidacji Państwowej Służby Probierczej Ukrainy, która pełniła funkcje w zakresie realizacji polityki publicznej w zakresie kontroli probierczej i kontroli zgodności z wymogami prawnymi przy wykonywaniu operacji z metalami szlachetnymi i kamieniami, co potwierdzają m.in. dane z badań socjologicznych.

Wyjaśniono miejsce i rolę administracji publicznej w mechanizmie zapewnienia prawnego wydobycia, produkcji i wykorzystania metali szlachetnych i kamieni szlachetnych na Ukrainie, a także opracowanie sposobów jej optymalizacji w nowoczesnych warunkach.

Słowa kluczowe: administracja publiczna i prawna, metale szlachetne, kamienie szlachetne, nadzór państwowy, nadzór administracyjno-prawny, prawo administracyjne, administracja publiczna, podmioty administracji publicznej, doświadczenie zagraniczne.

THE PLACE AND ROLE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE MECHANISM OF LEGAL SUPPORT OF MINING, PRODUCTION AND USE OF PRECIOUS METALS AND STONES IN UKRAINE

Yuliia Titova

Postgraduate Student

Classical Private University (Zaporizhia, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-3402-0168

Titova@gmail.com

Abstract. The article clarifies the range of subjects of public law administration in the field of circulation of precious minerals and products from them, their legal status and competence. Depending on the scope of the latter, public